HOTĂRÂREA TRIBUNALULUI (Camera a treia)

15 aprilie 2008 *

În cauza T-348/04,

Société internationale de diffusion et d'édition SA (SIDE), cu sediul în Vitry-sur-Seine (Franța), reprezentată de N. Coutrelis și V. Giacobbo, avocați,

reclamantă,

împotriva

Comisiei Comunităților Europene, reprezentată de domnul J.-P. Keppenne, în calitate de agent,

pârâtă,

* Limba de procedură: franceza.

susținută de

Republica Franceză, reprezentată inițial de domnul G. de Bergues și de doamna S. Ramet și ulterior de domnul G. de Bergues și de doamna A.-L. Vendrolini, în calitate de agenți,

intervenientă,

având ca obiect o cerere de anulare a articolului 1 ultima teză din Decizia 2005/262/CE a Comisiei din 20 aprilie 2004 privind ajutorul pus în aplicare de Franța în favoarea Coopérative d'exportation du livre français (CELF) (JO 2005, L 85, p. 27),

TRIBUNALUL DE PRIMĂ INSTANȚĂ
AL COMUNITĂȚILOR EUROPENE (Camera a treia),

compus din domnul M. Jaeger, președinte, doamna V. Tiili și domnul T. Tchipev, judecători,

grefier: domnul J. Palacio González, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 23 mai 2007,

pronunță prezenta

Hotărâre

Situația de fapt

1 Reclamanta, Société internationale de diffusion et d'édition (SIDE), este un comisionar stabilit în Franța a cărui activitate comercială constă, în special, în exportul de cărți în limba franceză către alte state membre ale Uniunii Europene și către țări terțe.

2 Comisionarii figurează printre diferiții operatori care intervin în comercializarea cărților. Ei se adresează detaliștilor sau colectivităților, iar nu utilizatorului final și permit satisfacerea comenzilor a căror procesare ar fi prea costisitoare pentru editori sau pentru distribuitorii lor. Comisionarul reunește comenzile, care în mod individual sunt reduse, provenind de la diferiți clienți și se adresează editorului sau distribuitorului, care astfel nu trebuie să furnizeze decât către un singur punct de livrare. În mod similar, acesta grupează comenzile librarilor sau ale clienților săi instituționali, care au ca obiect lucrări ale diferiților editori, evitând astfel ca clienții să facă comenzi multiple la numeroși operatori.

3 Coopérative d'exportation du livre français, acționând sub numele comercial „Centre d'exportation du livre français" (CELF), este o societate cooperativă pe acțiuni care

exercită de asemenea activitatea de comisionar. Obiectul social al CELF, potrivit ultimei versiuni a statutului acesteia, este „procesarea în mod direct a comenzilor pentru străinătate, precum și pentru teritoriile și pentru departamentele franceze de peste mări, constând în cărți, broșuri și toate suporturile de comunicare și, în general, desfășurarea tuturor operațiunilor care au drept scop în special să dezvolte promovarea culturii franceze în lume prin intermediul suporturilor menționate”.

4 Membrii CELF sunt în mare parte editori stabiliți în Franța. Totuși, CELF este deschis participării oricărui operator activ în sectorul editării sau al difuzării de cărți în limba franceză, independent de locul unde își are sediul.

5 Activitatea comercială a CELF și cea a reclamantei sunt îndreptate în principal către țările și zonele nefrancofone. Pentru zonele francofone, în special Belgia, Canada și Elveția, comercializarea cărților este asigurată de rețelele de distribuție ale editorilor.

6 În 1979, întrucât CELF se confrunta cu dificultăți financiare, autoritățile franceze au decis să îi acorde anumite subvenții.

7 Subvențiile în cauză aveau ca obiect să permită comisionarilor exportatori să onoreze totalitatea comenzilor provenind de la librării stabilite în zone nefrancofone, oricare ar fi valoarea, rentabilitatea și destinația lor, cu scopul de a favoriza difuzarea mondială a literaturii francofone.

8 Singura subvenție care face obiectul prezentei cauze (denumită în continuare „ajutorul în litigiu”) a fost acordată anual începând cu 1980, chiar dacă cuantumul

său a variat de la această dată. Ajutorul în litigiu constituia un pachet de subvenții anuale, fiecare dintre ele vizând în mod specific compensarea costurilor suplimentare determinate în fiecare an de procesarea comenzilor provenind de la librăriile stabilite în străinătate și având o valoare inferioară sau egală cu 500 de franci francezi (FRF) (76,22 euro), exclusiv cheltuielile de transport (denumite în continuare „comenzile mici"), care erau considerate a fi sub pragul de rentabilitate.

9 Din anul 1981, un sfert din cuantumul subvenției acordate în cursul anului precedent era plătit la începutul anului, soldul fiind acordat toamna, după examinarea de către autoritățile publice a previziunilor de activitate ale CELF și a variațiilor acesteia înregistrate în cursul primei părți a exercițiului financiar. În următoarele trei luni după încheierea exercițiului financiar trebuia furnizat Ministerului Culturii și Francofoniei francez un raport, care să detalieze modul în care fusese utilizată subvenția, împreună cu o listă de documente justificative.

10 Prin scrisoarea din 20 martie 1992, reclamanta a atras atenția Comisiei cu privire la anumite ajutoare pentru promovarea, transportul și comercializarea cărții franceze acordate de autoritățile franceze către CELF. Ea a întrebat de asemenea Comisia dacă aceste ajutoare făcuseră obiectul unei notificări potrivit dispozițiilor articolului 93 alineatul (3) din Tratatul CE [devenit articolul 88 alineatul (3) CE].

11 Prin scrisoarea din 7 august 1992, Comisia a confirmat reclamantei existența anumitor ajutoare nenotificate în favoarea CELF, inclusiv ajutorul în litigiu.

12 La 18 mai 1993, Comisia a adoptat o decizie de autorizare a respectivelor ajutoare, cu titlul „Ajutoare pentru exportatorii de cărți franceze" [Decizia NN 127/92 (JO C 174, p. 6)].

13 Prin Hotărârea din 18 septembrie 1995, SIDE/Comisia (T-49/93, Rec., p. II-2501), Tribunalul a anulat decizia citată anterior în măsura în care privea ajutorul în litigiu. Tribunalul a considerat că nu fusese respectată de către Comisie obligația de a iniția procedura contradictorie prevăzută la articolul 93 alineatul (2) din Tratatul CE [devenit articolul 88 alineatul (2) CE].

14 La 30 iulie 1996, Comisia a hotărât inițierea procedurii prevăzute la articolul 93 alineatul (2) din Tratatul CE [devenit articolul 88 alineatul (2) CE].

15 La 10 iunie 1998, Comisia a adoptat o nouă decizie prin care declara ajutorul în litigiu compatibil cu piața comună [Decizia 1999/133/CE privind ajutorul de stat în favoarea CELF (JO 1999, L 44, p. 37)].

16 Prin cerere depusă la grefa Tribunalului la 29 septembrie 1998, reclamanta a sesizat Tribunalul în scopul anulării respectivei decizii.

17 Decizia 1999/133 a făcut de asemenea obiectul unei acțiuni în anulare, introdusă de Republica Franceză prin cerere depusă la grefa Curții la 8 septembrie 1998. Republica Franceză a contestat această decizie pentru motivul că articolul 90 alineatul (2) din Tratatul CE [devenit articolul 86 alineatul (2) CE] nu fusese aplicat de către Comisie.

18 Întrucât cele două acțiuni priveau validitatea aceluiași act, prin Ordonanța președintelui Camerei a patra extinse a Tribunalului din 25 martie 1999, Tribunalul a suspendat procedura, potrivit articolului 47 al treilea paragraf din Statutul Curții de Justiție (devenit articolul 54 al treilea paragraf din Statutul Curții), până la pronunțarea hotărârii Curții.

19 Curtea a respins acțiunea Republicii Franceze prin Hotărârea din 22 iunie 2000, Franța/Comisia (C-332/98, Rec., p. I-4833). Procedura la Tribunal a fost continuată.

20 Ajutorul în litigiu a fost eliminat de autoritățile franceze în 2002.

21 Prin Hotărârea Tribunalului din 28 februarie 2002, SIDE/Comisia (T-155/98, Rec., p. II-1179), Decizia 1999/133 a fost anulată. Tribunalul a concluzionat că fusese săvârșită o eroare vădită de apreciere de către Comisie în ceea ce privește definirea pieței relevante.

22 La 20 aprilie 2004, Comisia a adoptat Decizia 2005/262/CE privind ajutorul acordat de Franța în favoarea CELF (JO 2005, L 85, p. 27, denumită în continuare „decizia atacată").

23 În decizia atacată, Comisia a concluzionat că ajutorul în litigiu constituia un ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE [considerentul (127)]. Comisia a examinat apoi dacă era aplicabilă una dintre derogările de la interdicția generală a ajutoarelor de stat prevăzute în respectivul articol. Comisia a exclus în mod expres aplicarea în speță a derogărilor prevăzute la articolul 87 alineatul (2) CE, precum și a celor prevăzute la alineatul (3) al aceluiași articol literele (a), (b) și (c) [considerentul (132)]. În sfârșit, Comisia a considerat că ajutorul în litigiu avea un scop cultural în sensul articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE, potrivit căruia pot fi considerate compatibile cu piața comună ajutoarele destinate să promoveze cultura și conservarea patrimoniului, în cazul în care acestea nu modifică în mod nefavorabil condițiile schimburilor comerciale și de concurență în Comunitate într-o măsură care contravine interesului comun [considerentele (134) și (139)].

24 În consecință, Comisia s-a limitat să verifice compatibilitatea ajutorului în litigiu, pe piața comisionarilor exportatori, în raport cu articolul 87 alineatul (3) litera (d) CE [considerentul (186)]. În această privință, Comisia a constatat mai întâi relevanța criteriului comenzilor mici ca un element de referință pentru a justifica alocarea ajutorului în litigiu [considerentele (187)-(197)]. În al doilea rând, Comisia a verificat realitatea justificării ajutorului în litigiu, și anume existența costurilor suplimentare legate în mod direct de procesarea comenzilor mici. Astfel, Comisia a evaluat costurile suportate de CELF pentru procesarea comenzilor mici, pentru anul 1994, pe baza elementelor contabile transmise de Republica Franceză [considerentele (203)-(206)]. Comisia a considerat că datele privind acel an constituiau o referință relevantă pentru a aprecia costurile procesării micilor comenzi, din cauză că documentele și explicațiile furnizate de Republica Franceză pentru alte exerciții financiare arată că structura comenzilor mici rămâne stabilă de la un an la altul [considerentul (208)]. În sfârșit, Comisia a stabilit că ajutorul în litigiu nu era susceptibil să supracompenseze costurile determinate de procesarea comenzilor mici.

25 Din motivele menționate anterior, Comisia a constatat la articolul 1 din decizia atacată cele ce urmează:

„Ajutorul acordat [CELF] pentru procesarea comenzilor mici de cărți în limba franceză, pus în aplicare de Franța între 1980 și 2001, constituie un ajutor care intră în domeniul de aplicare al articolului 87 alineatul (1) [CE]. Întrucât Franța a omis să notifice acest ajutor Comisiei înainte de punerea sa în aplicare, acesta a fost acordat în mod ilegal. Ajutorul este totuși compatibil cu piața comună în temeiul articolului 87 alineatul (3) litera (d) [CE]."

Procedura și concluziile părților

26 Prin cererea depusă la grefa Tribunalului la 20 august 2004, reclamanta a introdus prezenta acțiune.

27 Prin scrisoarea depusă la grefa Tribunalului la 2 decembrie 2004, Republica Franceză a solicitat Tribunalului să fie admisă să intervină în prezenta procedură în susținerea concluziilor Comisiei, cerere care i-a fost încuviințată prin Ordonanța președintelui Camerei a treia a Tribunalului din 20 ianuarie 2005.

28 La 22 martie 2007, Tribunalul a solicitat Comisiei să răspundă în scris la anumite întrebări și să prezinte anumite documente. Comisia a răspuns acestei solicitări în termenul acordat.

29 Pe baza raportului judecătorului raportor, Tribunalul (Camera a treia) a decis să deschidă procedura orală.

30 Au fost ascultate pledoariile părților și răspunsurile acestora la întrebările adresate de Tribunal în cadrul ședinței din 23 mai 2007.

31 Reclamanta solicită Tribunalului:

— anularea articolului 1 ultima teză din decizia atacată;

— în subsidiar, anularea articolului 1 ultima teză din decizia atacată, în măsura în care Comisia a declarat ajutorul în litigiu compatibil înainte de 1999 sau, alternativ, 1997 sau 1994;

— în subsidiar, anularea articolului 1 ultima teză din decizia atacată, în măsura în care declară ajutorul în litigiu compatibil înainte de 1 noiembrie 1993;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

32 Comisia solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunii;

— obligarea reclamantei la plata cheltuielilor de judecată.

33 Intervenienta solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunii;

— obligarea reclamantei la plata cheltuielilor de judecată.

În drept

34 Reclamanta invocă trei motive în susținerea acțiunii sale, dintre care al treilea este divizat în două aspecte. Primul motiv este întemeiat pe lipsa temeiului legal pentru a declara compatibilitatea ajutorului în litigiu cu piața comună înainte de 1 noiembrie 1993. Al doilea motiv este întemeiat pe neconformitatea deciziei atacate cu articolul 88 alineatul (3) CE. Al treilea motiv este întemeiat pe încălcarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE. Primul aspect al celui de al treilea motiv este întemeiat pe natura discriminatorie a ajutorului în litigiu, în timp ce al doilea aspect al motivului se bazează pe erori vădite de apreciere.

35 Trebuie mai întâi să fie examinat primul motiv și apoi al doilea aspect al celui de al treilea motiv.

Cu privire la primul motiv, întemeiat pe lipsa temeiului legal înainte de 1 noiembrie 1993

Argumentele părților

36 Reclamanta susține că, prin declararea, la articolul 1 ultima teză din decizia atacată, a compatibilității ajutorului în litigiu cu piața comună în temeiul articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE, Comisia s-a bazat pe un temei juridic greșit. Reclamanta consideră într-adevăr că, întrucât această dispoziție fusese introdusă prin Tratatul UE, care a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993, ajutorul în litigiu nu ar fi putut fi declarat compatibil cu piața comună decât începând de la această dată.

37 Reclamanta susține că principiul neretroactivității interzice aplicarea unui act comunitar înaintea datei intrării sale în vigoare. Acest principiu nu ar avea decât foarte puține excepții, în special atunci când sunt prevăzute în mod expres dispoziții tranzitorii sau atunci când acest lucru reiese în mod clar din scopul sau din economia actului în cauză. Or, reclamanta susține că Tratatul UE nu prevede nicio dispoziție tranzitorie și că nimic nu indică faptul că semnatarele tratatului intenționaseră să confere articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE un efect retroactiv.

38 Reclamanta face trimitere la Comunicarea Comisiei din 22 mai 2002 privind stabilirea regulilor aplicabile pentru evaluarea ajutorului de stat ilegal (JO 2002, C 119, p. 22, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 45), care ar confirma că, în general, compatibilitatea cu piața comună a ajutoarelor plătite în mod ilegal trebuie să fie apreciată „în conformitate cu criteriile de fond prevăzute de orice instrument în vigoare la data acordării lor".

39 Reclamanta consideră că, dacă ajutoarele nenotificate ar fi evaluate potrivit dispozițiilor în vigoare la data deciziei Comisiei, și nu la data acordării lor, ar rezulta o primă de ilegalitate, întrucât ar face ca un ajutor să beneficieze retroactiv de o decizie de compatibilitate pe care nu ar fi putut să o obțină dacă statul membru în cauză ar fi respectat articolul 88 CE și ar fi notificat Comisiei ajutorul înainte de a-l acorda.

40 În plus, reclamanta afirmă că derogarea prevăzută la articolul 87 alineatul (3) litera (d) CE nu poate fi considerată ca fiind acoperită de același alineat litera (c). Reclamanta amintește că, în decizia atacată, Comisia nu a aplicat articolul 87 alineatul (3) litera (c) CE în prezenta cauză. Mai mult, reclamanta susține că o astfel de interpretare ar însemna ca derogarea de la alineatul (3) litera (d), introdusă prin Tratatul UE, să fie lipsită de orice efect.

41 În apărare, Comisia afirmă că o situație juridică este guvernată de legislația în vigoare în momentul în care respectiva situație a dobândit un caracter definitiv. În speță, ar trebui să se raporteze la momentul în care a fost adoptată decizia cu privire la compatibilitatea ajutorului în litigiu.

42 Comisia arată că rezultă din principiile generale ale dreptului comunitar că, în general, legile noi, inclusiv dispozițiile tratatelor, se aplică efectelor viitoare ale situațiilor apărute sub incidența legii vechi.

43 În orice caz, s-ar impune o aplicare imediată a articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE, ținând cont de scopul și de economia acestei dispoziții. Comisia susține că o decizie cu privire la compatibilitatea unui ajutor de stat cu piața comună nu constituie o operație pur formală care necesită un temei juridic precis. Comisia ar fi obligată să aprecieze contribuția concretă a ajutorului în cauză la un obiectiv de interes general, pe de o parte, și efectele sale negative asupra concurenței, pe de altă parte. În cadrul acestei analize, Comisia ar trebui să aprecieze numai dacă, în momentul examinării, interesul comunitar impune sau nu impune ca ajutorul să fie restituit, întrucât, din punct de vedere economic, un ajutor ilegal nu își epuizează efectele la data acordării sale, ci continuă să producă efecte atât timp cât operatorul rămâne activ pe piață.

44 Comisia precizează că, dacă nu ar aplica imediat noul criteriu al compatibilității, decizia sa ar fi contrară unui obiectiv care este recunoscut în tratat pentru viitor. Or, aceasta consideră că nu se poate dispune recuperarea unui ajutor din simplul motiv că acesta a fost plătit prea devreme.

45 Comisia arată că poziția sa a fost confirmată de Tribunal în Hotărârea din 18 noiembrie 2004, Ferriere Nord/Comisia (T-176/01, Rec., p. II-3931).

46 Comisia consideră că aplicarea unei reguli noi analizei unui ajutor nenotificat nu constituie în mod necesar o „primă de ilegalitate”. Într-adevăr, această aplicare imediată ar putea acționa în defavoarea statului membru, în cazul în care ar fi aplicate criterii de compatibilitate mai stricte.

47 În sfârșit, Comisia susține că nu există niciun motiv imperativ de securitate juridică care să justifice limitarea, în prezenta cauză, a domeniului de aplicare în timp al articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE.

48 În subsidiar, Comisia susține că derogarea privind obiectivul cultural, care figurează din 1993 la articolul 87 alineatul (3) litera (d) CE, era anterior acoperită de același alineat litera (c) și doar a fost mai bine identificat prin adăugarea alineatului (3) litera (d).

49 Republica Franceză subscrie la argumentele Comisiei.

Aprecierea Tribunalului

50 Reiese de la articolul 1 ultima teză din decizia atacată că ajutorul în litigiu a fost declarat compatibil cu piața comună în temeiul articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE. Această din urmă dispoziție constituie o derogare de la interdicția generală a ajutoarelor de stat prevăzută la articolul 87 alineatul (1) CE, introdusă prin Tratatul UE, a cărui intrare în vigoare a avut loc la 1 noiembrie 1993.

51 Reclamanta susține, în esență, că un astfel de temei juridic nu ar putea fi utilizat pentru a declara ajutorul compatibil cu piața comună în ceea ce privește perioada 1980-31 octombrie 1993.

52 În această privință, trebuie arătat că, în general, principiul securității juridice se opune ca punctul de pornire al aplicării în timp a unui act comunitar să fie stabilit la o dată anterioară celei a publicării sale, cu excepția cazului în care, în mod excepțional, obiectivul ce trebuie atins o impune și atunci când încrederea legitimă a persoanelor interesate este respectată în mod corespunzător (Hotărârea Curții din 25 ianuarie 1979, Racke, 98/78, Rec., p. 69, punctul 20).

53 Astfel, deși se presupune în general că normele de procedură se aplică tuturor litigiilor pendinte în momentul în care acestea intră în vigoare, nu se întâmplă același lucru cu normele de drept substanțial (Hotărârea Curții din 12 noiembrie 1981, Meridionale industria salumi, 212/80-217/80, Rec., p. 2735, punctul 9).

54 Într-adevăr, normele comunitare de drept substanțial trebuie interpretate, pentru a se garanta respectarea principiului securității juridice și al protecției încrederii legitime, în sensul că nu vizează situații apărute anterior intrării lor în vigoare decât în măsura în care reiese în mod clar din cuprinsul, din scopul și din economia acestora că trebuie să le fie atribuit un asemenea efect (a se vedea Hotărârea Curții din 24 septembrie 2002, Falck și Acciaierie di Bolzano/Comisia, C-74/00 P și C-75/00 P, Rec., p. I-7869, punctul 119 și jurisprudența citată). Această concluzie se impune independent de efectele favorabile sau nefavorabile pe care respectivele norme le-ar putea avea pentru persoana interesată (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 29 ianuarie 1985, Gesamthochschule Duisburg, 234/83, Rec., p. 327, punctul 20, și Hotărârea Curții din 7 februarie 2002, Kauer, C-28/00, Rec., p. I-1343, punctul 20).

55 În schimb, legislația comunitară se aplică imediat efectelor viitoare ale unei situații care a apărut sub incidența legii vechi (Hotărârea Curții din 10 iulie 1986, Licata/CES, 270/84, Rec., p. 2305, punctul 31, și Hotărârea din 29 ianuarie 2002, Pokrzeptowicz-Meyer, C-162/00, Rec., p. I-1049, punctul 50).

56 Aceste premise fiind amintite, trebuie să se constate că Tratatul UE nu prevede dispoziții tranzitorii privind aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE. Pe de altă parte, niciun element al acestei dispoziții nu permite să se concluzioneze că aceasta urmărește să reglementeze situații anterioare datei intrării sale în vigoare. Pe de altă parte, Comisia nu a indicat, în decizia atacată, că aplicarea retroactivă a articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE se impunea în speță ținând cont de scopul sau de economia respectivei dispoziții, nici că aceasta era necesară pentru funcționarea sistemului de control exercitat de Comisie față de ajutoarele acordate de statele membre. Comisia nu a invocat argumente în acest sens nici în cadrul apărării sale.

57 Prin urmare, trebuie numai să se examineze dacă, în momentul adoptării deciziei atacate, caracterul compatibil sau incompatibil al ajutoarelor în litigiu era dobândit în mod definitiv.

58 Or, orice ajutor nou, nenotificat și deja plătit, este în mod necesar incompatibil cu piața comună dacă este susceptibil să denatureze concurența favorizând anumite întreprinderi sau anumite producții în perioada în care a fost plătit și dacă nu este acoperit de nicio derogare de la interdicția generală a ajutoarelor de stat prevăzută la articolul 87 alineatul (1) CE. În orice caz, odată produse efectele sale, caracterul compatibil sau incompatibil al ajutorului în cauză cu piața comună este dobândit definitiv. Aceasta este în special situația în prezenta cauză, ajutorul în litigiu fiind aprobat și acordat de Republica Franceză și utilizat de CELF pentru a compensa anual costurile suplimentare de procesare a comenzilor mici.

59 Prin urmare, contrar celor susținute de Comisie, analiza compatibilității cu piața comună a unui ajutor plătit și nenotificat, în special un ajutor precum cel din prezenta cauză, nu necesită numai să se aprecieze dacă, în momentul adoptării deciziei în cauză, interesul comunitar cere ca ajutorul să fie restituit sau să nu fie restituit. Într-adevăr, Comisia trebuie să verifice de asemenea dacă, în perioada în care a fost plătit ajutorul în cauză, acesta a fost susceptibil să denatureze concurența.

60 Comisia dispune desigur de o largă putere de apreciere pentru a admite un ajutor în temeiul derogărilor de la interdicția generală prevăzută la articolul 87 alineatul (1) CE. Într-adevăr, aprecierea, în aceste cazuri, a compatibilității sau a incompatibilității cu piața comună a unui ajutor de stat ridică probleme care implică luarea în considerare și aprecierea faptelor și a împrejurărilor economice complexe și susceptibile să se modifice rapid (Hotărârea Curții din 14 februarie 1990, Franța/Comisia, C-301/87, Rec., p. I-307, punctul 15). Totuși, această marjă de apreciere nu poate fi utilizată făcând abstracție de faptul că în perioada în care ajutorul în cauză a fost plătit în mod ilegal acesta a putut denatura concurența în mod contrar interesului comunitar, astfel cum era determinat de cadrul normativ în vigoare.

61 Rezultă de aici că a fost săvârșită de către Comisie o eroare de drept prin aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE perioadei anterioare datei de 1 noiembrie 1993, în loc să aplice normele de drept substanțial care erau în vigoare în perioada în cauză.

62 Această concluzie se impune cu atât mai mult cu cât, potrivit unei jurisprudențe constante, derogările de la principiul general al incompatibilității ajutoarelor de stat cu piața comună, enunțat la articolul 87 alineatul (1) CE, trebuie să facă obiectul unei interpretări stricte (Hotărârea Curții din 21 iunie 2001, Moccia Irme și alții/Comisia, C-280/99 P-C-282/99 P, Rec., p. I-4717, punctul 40, și Hotărârea Tribunalului din 25 septembrie 1997, UK Steel Association/Comisia, T-150/95, Rec., p. II-1433,

punctul 114). Această interpretare strictă impune de asemenea limitarea aplicării unei derogări în materie de ajutoare de stat la perioada ulterioară intrării sale în vigoare, cel puțin atunci când ajutoarele în cauză au fost deja plătite.

63 În același sens, în ceea ce privește ajutoarele prevăzute prin Tratatul CECO și plătite fără să fi fost notificate în prealabil, Curtea a considerat că aplicarea normelor codului în vigoare la data la care Comisia adoptă o decizie referitoare la compatibilitatea ajutoarelor care au fost plătite sub incidența unui cod anterior are într-adevăr ca rezultat o aplicare retroactivă a unei reglementări comunitare (Hotărârea Falck și Acciaierie di Bolzano/Comisia, citată anterior, punctul 118). Curtea a considerat că nicio dispoziție a codului în vigoare la data adoptării deciziei Comisiei nu stabilea că acesta putea fi aplicat retroactiv. În plus, Curtea a considerat că rezulta din economia și din scopul codurilor succesive care reglementau respectivele ajutoare că aceste coduri fuseseră adoptate în funcție de nevoile existente într-o perioadă determinată. Prin urmare, aplicarea regulilor adoptate într-o anumită perioadă, în funcție de situația acesteia, unor ajutoare plătite într-o perioadă anterioară nu ar corespunde economiei și scopului acestui tip de reglementare (Hotărârea Falck și Acciaierie di Bolzano/Comisia, citată anterior, punctul 120).

64 În schimb, situația din speță nu este comparabilă cu cea care a condus la pronunțarea Hotărârii Ferriere Nord/Comisia, citată anterior. Într-adevăr, respectiva hotărâre privea un ajutor care nu fusese pus în aplicare înainte de decizia Comisiei privind compatibilitatea sa. Prin urmare, acesta nu putea amenința concurența pentru perioada anterioară adoptării respectivei decizii. În schimb, un ajutor care a fost plătit înainte de luarea unei decizii de către Comisie cu privire la compatibilitatea sa cu piața comună poate amenința și chiar denatura concurența pentru perioada anterioară adoptării acestei decizii.

65 Concluzia potrivit căreia aplicarea articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE trebuie să fie eliminată în prezenta cauză nu poate fi infirmată de niciunul dintre argumentele suplimentare ale Comisiei.

66 În legătură cu argumentul potrivit căruia niciun motiv imperativ de securitate juridică nu justifică limitarea în speță a domeniului de aplicare în timp al dispozițiilor de mai sus, se impune a fi amintit că dreptul comunitar trebuie să garanteze respectarea principiului securității juridice și al protecției încrederii legitime în temeiul cărora legislația comunitară trebuie să fie clară și previzibilă pentru justițiabili (a se vedea în acest sens Hotărârea Meridionale industria salumi, citată anterior, punctul 10). Or, legislația comunitară în materie de ajutoare de stat nu ar fi nici clară, nici previzibilă pentru justițiabili în cazul în care un ajutor care nu ar putea fi considerat compatibil între 1980 și 1993, în absența unei derogări de la interdicția generală a ajutoarelor de stat prevăzută la articolul 87 alineatul (1) CE, valabilă pentru această perioadă, ar putea fi considerat compatibil ulterior, dacă o astfel de derogare ar fi introdusă. Trebuie, așadar, să fie respins argumentul Comisiei în această privință.

67 În legătură cu argumentul Comisiei potrivit căruia aplicarea unei reguli noi analizei unui ajutor nenotificat nu constituie o primă de ilegalitate, trebuie constatat că a considera că un ajutor nenotificat poate fi declarat compatibil cu piața comună în temeiul unei derogări care nu era în vigoare în momentul plății respectivului ajutor ar însemna a conferi un avantaj statului membru care a acordat ajutorul în raport cu eventuale state membre care ar fi vrut să acorde un ajutor similar și care ar fi renunțat, în lipsa unei derogări care să permită acest lucru. În mod similar, statul membru în cauză ar fi avantajat în raport cu orice alt stat membru care, dorind să acorde un ajutor pentru aceeași perioadă, l-ar fi notificat înainte de intrarea în vigoare a derogării în cauză și, în consecință, ar fi obținut din partea Comisiei o decizie de constatare a incompatibilității ajutorului cu piața comună. Acest lucru ar constitui un stimulent pentru ca statele membre să nu notifice ajutoarele pe care le consideră incompatibile cu piața comună, în absența unei derogări care să le fie aplicabilă, în speranța că o astfel de derogare ar putea fi adoptată ulterior. Prin urmare, argumentul Comisiei nu poate fi admis.

68 În sfârșit, trebuie respins argumentul subsidiar al Comisiei potrivit căruia ajutoarele plătite înainte de 1 noiembrie 1993 ar fi în orice caz acoperite de derogarea de la articolul 87 alineatul (3) litera (c) CE.

69 Într-adevăr, fără a fi necesar să se examineze dacă derogarea prevăzută la articolul 87 alineatul (3) litera (c) CE putea, înainte de intrarea în vigoare a Tratatului UE, să constituie un temei juridic suficient pentru a admite compatibilitatea cu piața comună a unui ajutor de stat destinat promovării culturii și conservării patrimoniului, este suficient să se constate că, întrucât Comisia a ales temeiul juridic pe care l-a considerat cel mai adecvat în speță, cu alte cuvinte articolul 87 alineatul (3) litera (d) CE, conformitatea deciziei atacate cu dreptul comunitar trebuie examinată doar în legătură cu această unică dispoziție. De altfel, întrucât Comisia însăși a indicat în decizia atacată [considerentul (186)] că era preocupată de verificarea compatibilității ajutorului pe piața comisionarilor exportatori numai din perspectiva articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE, aceasta nu poate invoca aplicarea unei dispoziții diferite în fața Tribunalului.

70 Reiese din cele ce precedă că a fost săvârșită de către Comisie o eroare de drept, întrucât a considerat că ajutorul în litigiu era compatibil cu piața comună în temeiul articolului 87 alineatul (3) litera (d) CE, în ceea ce privește partea de ajutor plătită către CELF înainte de data intrării în vigoare a Tratatului UE. Trebuie, așadar, să fie anulat articolul 1 ultima teză din decizia atacată în măsura în care privește perioada anterioară datei de 1 noiembrie 1993.

Cu privire la al doilea aspect al celui de al treilea motiv, întemeiat pe existența unor erori vădite de apreciere

Argumentele părților

71 Reclamanta susține că ajutorul în litigiu este lipsit de orice legătură cu comenzile mici și ar fi doar un ajutor pentru funcționare alocat CELF fără limitarea duratei.

72 Potrivit reclamantei, comenzile mici nu făceau obiectul unei definiții atunci când a fost acordat ajutorul în litigiu. O astfel de definiție, precizând că micile comenzi sunt cele cu o valoare mai mică de 500 FRF, nu ar fi fost introdusă decât în cadrul cauzei T-49/93. În loc să fie stabilit în urma unei analize economice, pragul de 500 FRF ar fi fost stabilit în mod empiric.

73 În ceea ce privește relevanța definiției menționate anterior, reclamanta susține că anul 1994 ar fi fost ales în mod deliberat ca an de referință pentru a justifica stabilirea pragului de rentabilitate la 500 FRF.

74 În orice caz, reclamanta subliniază că o analiză a contabilității analitice dintr-un singur an, chiar și în cazul în care este susținută de alți trei ani, nu este suficientă pentru a declara compatibil un ajutor plătit timp de mai mult de 20 de ani. Potrivit reclamantei, Comisia nici nu a justificat alegerea unui singur an ca punct de referință pentru o perioadă atât de lungă, nici nu a explicat din ce cauză nu a fost aplicată pentru ceilalți ani metoda utilizată în 1994. Întrucât nu a fost aplicată nicio metodă de calcul constantă, ajutorul în litigiu ar trebui considerat ca o subvenție pentru funcționare, acordată independent de costurile suplimentare determinate de procesarea comenzilor mici.

75 În ceea ce privește anul 1994, reclamanta susține că contabilitatea analitică a CELF ar fi fost întocmită pentru a arăta în mod artificial că ajutorul plătit fusese utilizat numai în scopul procesării comenzilor mici. Costurile privind comenzile mici ar fi fost majorate datorită mai multor artificii contabile, și anume: „coeficienții multiplicatori nejustificați", „neluarea în considerare a modalităților concrete de executare a comenzilor" și „cheile de repartizare diferite".

76 În primul rând, reclamanta observă că cheltuielile CELF legate de procesarea comenzilor mici au fost evaluate prin aplicarea de coeficienți multiplicatori, variabili de la

o sarcină la alta, pentru motivul că procesarea comenzilor mici era mai costisitoare decât cea a altor comenzi. Or, potrivit reclamantei, existența și valoarea coeficienților aplicați nu se întemeiază pe nicio justificare obiectivă. În consecință, ar fi fost atribuit în mod artificial comenzilor mici un minim de 9,12 % din costurile legate de alte activități ale CELF.

77 În al doilea rând, reclamanta consideră că, și în cazul în care aplicarea unui coeficient multiplicator ar fi justificată, această aplicare ar trebui să fie limitată la comenzile care nu sunt teletransmise. Teletransmisia ar reduce considerabil costurile procesării și recepționării comenzilor și ar elimina cel mai frecvent recurgerea la curieri, întrucât cea mai mare parte a furnizorilor livrează ei înșiși comenzile teletransmise.

78 Or, chiar dacă mai mult de două treimi din comenzile mici ale CELF erau procesate prin teletransmisie în 1994, Comisia nu ar fi făcut distincția, în decizia atacată, între comenzile teletransmise și cele pe suport de hârtie. Prin urmare, costurile privind comenzile mici ar fi fost majorate cu 40 421 FRF (6 162,14 euro) în ceea ce privește costurile de curier, cu 143 703 FRF (21 907,38 euro) în ceea ce privește costurile de recepționare și cu 235 567 FRF (35 911,96 euro) în ceea ce privește costurile legate de activitatea comercială.

79 În plus, reclamanta observă că numărul de comenzi teletransmise și cel al comenzilor pe suport de hârtie au fost inversate de autoritățile franceze și transmise astfel Comisiei. Contrar aprecierii Comisiei, potrivit căreia impactul inversiunii ar fi minor, reclamanta consideră că aceasta a avut consecințe considerabile.

80 În al treilea rând, reclamanta critică alegerea „cheilor de repartizare" reținute în decizia atacată, cu alte cuvinte criteriile în funcție de care sunt alocate costurile

pentru procesarea comenzilor mici și pentru alte activități. Cheltuielile de contabilitate și cele de furnizare aferente comenzilor mici ar fi fost calculate pe baza numărului de facturi emise (47 %), și nu pe baza numărului de cărți livrate (5 %). Totuși, celelalte costuri cu personalul administrativ privind comenzile mici au fost calculate luând ca referință numărul de cărți furnizate. Or, serviciul de contabilitate nu s-ar limita la emiterea de facturi.

81 Reclamanta concluzionează din cele de mai sus că acele costuri legate de procesarea comenzilor mici ar fi considerabil inferioare celor prezentate de CELF. În total, costurile cumulate privind comenzile mici ar fi fost majorate, cel puțin, cu 1 384 222 FRF (211 023,28 euro) pentru anul de referință 1994.

82 În sfârșit, reclamanta susține că orice considerație privind o pretinsă misiune de interes general a CELF ar fi inadmisibilă. Pe de o parte, calificarea ca ajutor nu ar face obiectul prezentei acțiuni. Pe de altă parte, nici articolul 86 alineatul (2) CE, nici jurisprudența Altmark (Hotărârea Curții din 24 iulie 2003, Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, C-280/00, Rec., p. I-7747), care apelează la noțiunea de misiune de interes general, nu ar putea fi aplicate în prezenta cauză.

83 Comisia amintește că decizia atacată este întemeiată pe aprecieri complexe de ordin economic. În aceste condiții, controlul jurisdicțional s-ar limita la verificarea respectării normelor de procedură și de motivare, a exactității materiale a faptelor reținute pentru a realiza alegerea contestată, a absenței erorilor vădite în aprecierea acestor fapte, precum și a absenței abuzului de putere. Decizia atacată nu ar fi rezultatul unei demonstrații matematice, ci al unei examinări globale cu scopul de a stabili dacă ajutoarele plătite nu au fost disproporționate și dacă acestea nu au cauzat o denaturare a concurenței.

84 În ceea ce privește pretinsele erori vădite de apreciere, Comisia se referă la întinsa putere de care dispune pentru a aprecia compatibilitatea unui ajutor în raport cu articolul 87 alineatul (3) CE. Comisia consideră că Tribunalul a concluzionat, în Hotărârea din 6 martie 2003, Westdeutsche Landesbank Girozentrale și Land Nordrhein-Westfalen/Comisia (T-228/99 și T-233/99, Rec., p. II-435), în ceea ce privește evaluarea realizată de Comisie a planului de restructurare a unei întreprinderi în dificultate, că, „numai în prezența unei erori deosebit de evidente și de grave a Comisiei în aprecierea unui astfel de plan, Tribunalul ar putea cenzura autorizarea unui ajutor de stat destinat finanțării unei astfel de restructurări". Prin urmare, instanța comunitară nu ar trebui să substituie, în special pe plan economic, aprecierea Comisiei cu propria apreciere.

85 Pe baza acestor considerații, Comisia consideră că sarcina probei impusă reclamantei ar fi deosebit de dificilă. Aceasta ar trebui să răstoarne prezumția de legalitate de care beneficiază decizia atacată prin prezentarea de elemente susceptibile să pună sub semnul întrebării aprecierile conținute în decizia atacată.

86 În această privință, Comisia arată, pe de o parte, că obiectivul cultural al ajutorului contestat nu ar fi fost pus sub semnul întrebării de reclamantă și, pe de altă parte, că ajutoarele în litigiu nu ar supracompensa costurile inerente ale activității în cauză, chiar dacă dosarul prezentat de autoritățile franceze nu este lipsit de puncte slabe și nu garantează alocarea exactă a tuturor sumelor.

87 Comisia consideră, într-adevăr, că, dacă autoritățile franceze i-ar fi notificat în prealabil un dosar complet care să garanteze în mod absolut că sumele plătite compensau strict costurile suplimentare legate de misiunile de serviciu public asumate de CELF, aceasta ar fi putut concluziona, făcând referire la Hotărârea Altmark Trans și Regierungspräsidium Magdeburg, citată anterior, că nu exista un ajutor de stat.

88 Comisia susține că elementele prezentate de reclamantă pentru a contesta existența unei legături suficiente între ajutoarele plătite și comenzile mici sunt de natură foarte generală. Aceste elemente ar urmări să nege evidența, și anume că procesarea comenzilor mici este mai costisitoare decât cea a comenzilor importante. În această privință, Comisia se referă la un document, intitulat „CELF — profitabilitatea CELF", care ar detalia cauzele costurilor suplimentare legate de procesarea comenzilor mici, acestea din urmă reprezentând aproape jumătate din comenzile CELF.

89 În primul rând, în ceea ce privește pretinsele artificii contabile, Comisia afirmă că utilizarea coeficienților multiplicatori ar fi justificată, întrucât costurile de procesare pe carte ar fi, potrivit autorităților franceze, mai mari, în medie, cu aproximativ 50 % pentru comenzile mici în raport cu celelalte comenzi. Utilizarea coeficienților multiplicatori ar fi fost explicată în detaliu într-o scrisoare a guvernului francez din 5 martie 1998.

90 În al doilea rând, în ceea ce privește luarea în considerare a teletransmisiei, Comisia amintește că decizia atacată se bazează pe informațiile transmise de autoritățile franceze în 1998 și rectificate în 2003. Costul rectificat al unei comenzi mici era de 27,20 euro pe carte, și nu de 27,44 euro pe carte. Prin comparație, cheltuielile aferente comenzilor obișnuite s-ar ridica la 18,44 euro pe carte.

91 Comisia susține că fiecare comandă mică, teletransmisă sau nu, generează cheltuieli suplimentare. De exemplu, atunci când cărțile sunt stocate, o comandă mică ar ocupa același spațiu ca și o comandă mai importantă, ceea ce nu ar fi fost contestat de reclamantă.

92 În plus, numărul mediu de cărți pe linie ar fi de aproape două ori mai mic în cazul comenzilor mici, ceea ce ar conduce la o creștere a costurilor în mod corespunzător.

93 În al treilea rând, în ceea ce privește cheile de repartizare, Comisia consideră că numărul de facturi este un criteriu mai bun decât numărul de cărți pentru a calcula cheltuielile contabile aferente comenzilor mici. În schimb, numărul de cărți ar fi mai relevant pentru celelalte servicii. Comisia arată, pe de altă parte, că argumentația reclamantei privind artificiile contabile ale CELF se bazează, în esență (aproape două treimi din costuri fiind astfel rectificate), pe această critică neîntemeiată a cheilor de repartizare.

94 Republica Franceză susține că CELF a beneficiat de ajutorul în litigiu datorită misiunii sale de interes general care constă în onorarea comenzilor nerentabile efectuate de librăriile din străinătate.

95 Republica Franceză consideră că pretinsele erori identificate de reclamantă nu ar pune sub semnul întrebării exactitatea materială a faptelor reținute de Comisie în decizia atacată. Ar fi nerezonabil să se susțină că costul procesării comenzilor mici nu este considerabil mai mare decât cel al altor comenzi. Republica Franceză arată, în final, că nu există neapărat o legătură între comenzile mici și editorii mici.

Aprecierea Tribunalului

96 Trebuie amintit că, în temeiul articolului 87 alineatul (3) CE, Comisia se bucură de o întinsă putere de apreciere, a cărei exercitare implică evaluări complexe de ordin economic și social, care trebuie să fie efectuate într-un context comunitar. Controlul jurisdicțional aplicat exercitării acestei puteri de apreciere se limitează la verificarea respectării normelor de procedură și de motivare, precum și la controlul exactității

materiale a faptelor reținute și al absenței erorilor de drept, a erorilor vădite în aprecierea faptelor sau a abuzului de putere (Hotărârea Curții din 29 aprilie 2004, Italia/Commisia, C-372/97, Rec., p. I-3679, punctul 83). În particular, nu intră în competența instanței comunitare să înlocuiască aprecierea economică a autorului deciziei cu propria apreciere (Hotărârea Curții din 14 ianuarie 1997, Spania/Comisia, C-169/95, Rec., p. I-135, punctul 34).

97 Pentru a stabili că a fost săvârșită o eroare vădită de către Comisie în aprecierea faptelor, de natură să justifice anularea deciziei atacate, elementele de probă prezentate de reclamantă trebuie să fie suficiente pentru a lipsi de plauzibilitate aprecierile faptelor reținute în decizia în cauză (Hotărârea Tribunalului din 12 decembrie 1996, AIUFFASS și AKT/Comisia, T-380/94, Rec., p. II-2169, punctul 59, și Hotărârea Tribunalului din 1 iulie 2004, Salzgitter/Comisia, T-308/00, Rec., p. II-1933, punctul 138).

98 Or, în exercitarea puterii sale de apreciere, îi revine Comisiei sarcina de a asigura concilierea obiectivelor liberei concurențe și a celor ale derogării cu respectarea principiului proporționalității (a se vedea, prin analogie, Hotărârea AIUFFASS și AKT/Comisia, citată anterior, punctul 54). Astfel, nu este permis statelor membre să efectueze plăți care ar aduce o ameliorare situației întreprinderii beneficiare a ajutorului, fără a fi necesare pentru a atinge obiectivele prevăzute la articolul 87 alineatul (3) CE (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 17 septembrie 1980, Philip Morris/Comisia, 730/79, Rec., p. 2671, punctul 17).

99 În particular, ajutoarele pentru funcționare, și anume ajutoarele care urmăresc scutirea unei întreprinderi de costurile pe care ar trebui să le suporte ea însăși în mod normal în cadrul gestiunii curente sau al activităților sale normale, nu intră în principiu în domeniul de aplicare al articolului 87 alineatul (3) CE. Într-adevăr, aceste ajutoare, în principiu, denaturează condițiile de concurență în sectoarele în care sunt

acordate, fără a fi totuși capabile, prin însăși natura lor, să atingă unul dintre obiectivele stabilite prin dispozițiile derogatorii menționate anterior (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 14 februarie 1990, Franța/Comisia, citată anterior, punctul 50, Hotărârea Curții din 6 noiembrie 1990, Italia/Comisia, C-86/89, Rec., p. I-3891, punctul 18, Hotărârea Curții din 15 mai 1997, Siemens/Comisia, C-278/95 P, Rec., p. I-2507, punctul 37, și Hotărârea Tribunalului din 8 iunie 1995, Siemens/Comisia, T-459/93, Rec., p. II-1675, punctul 48).

100 În lumina acestor principii trebuie examinat dacă reclamanta a demonstrat că decizia atacată este afectată de o eroare vădită de apreciere în ceea ce privește examinarea compatibilității ajutorului în litigiu cu piața comună.

101 În speță, ajutorul în litigiu avea ca obiect difuzarea limbii și a literaturii franceze prin intermediul unui mecanism de compensare a costurilor suplimentare legate de procesarea comenzilor mici [considerentele (44) și (45) ale deciziei atacate].

102 Astfel, Comisia a declarat ajutorul în litigiu compatibil cu piața comună după ce a analizat comparativ obiectivele de promovare a culturii franceze, pe de o parte, și cele de protecție a liberei concurențe, pe de altă parte. În această privință, Comisia a luat în considerare, în special, faptul că ajutoarele acordate de Franța nu au supracompensat costurile aferente procesării comenzilor mici.

103 Trebuie, așadar, să se examineze dacă, după cum susține reclamanta, Comisia a supraevaluat costurile menționate anterior, astfel încât cuantumul ajutoarelor plătite ar fi vădit superior costului inerent procesării comenzilor mici și, prin urmare, urmăririi unicului obiectiv cultural acoperit de derogarea de la articolul 87 alineatul (3) litera (d) CE care a fost identificat de Comisie în decizia atacată.

104 În această privință, reclamanta susține, în esență, două argumente principale. Pe de o parte, aceasta consideră că a fost săvârșită de către Comisie o eroare în calcularea costurilor direct legate de comenzile mici în cursul întregii perioade de plată a ajutoarelor în litigiu pe baza unei extrapolări a datelor privind exclusiv anul 1994. Pe de altă parte, reclamanta susține că, în orice caz, calculul costurilor pentru anul 1994 este eronat.

105 Dacă al doilea argument al reclamantei ar fi întemeiat, nu ar mai fi necesar să se examineze primul argument. Într-adevăr, corectitudinea concluziilor la care a ajuns Comisia pentru întreaga perioadă în litigiu, pornind de la o extrapolare a datelor privind anul 1994, este subordonată exactității concluziilor privind acest ultim an. Prin urmare, trebuie verificat dacă decizia atacată este afectată de o eroare vădită de apreciere în ceea ce privește analiza ajutoarelor primite de CELF în 1994.

106 În această privință, reclamanta afirmă, în esență, că costurile direct legate de procesarea comenzilor mici au fost supraevaluate în mod arbitrar de Comisie prin intermediul a trei mecanisme, și anume coeficienți multiplicatori nejustificați, o luare în considerare eronată a modalităților concrete de executare a comenzilor și chei de repartizare incorecte. Reclamanta consideră că, din acest motiv, o parte importantă a costurilor legate de alte activități ale CELF au fost alocate procesării comenzilor mici. Reclamanta concluzionează că ajutorul în litigiu a servit, în realitate, la finanțarea funcționării generale a CELF.

107 Trebuie precizat că Comisia a calculat costurile direct legate de procesarea comenzilor mici pornind de la explicațiile care i-au fost oferite de Republica Franceză în cadrul procedurii examinării ajutorului în litigiu. Comisia a considerat pe baza acestor explicații, în considerentul (206) al deciziei atacate, că nivelul costului procesării comenzilor mici în 1994 era de 4 446 706 FRF (677 895,96 euro), în timp ce cifra de afaceri aferentă acestei activități era de 2 419 006 FRF (368 775,09 euro). În consecință, dat fiind că suma totală a ajutoarelor în litigiu plătite către CELF în 1994

era de 2 000 000 FRF (304 898,03 euro), Comisia a concluzionat că rezultatul operării activității constând în comenzile mici era o pierdere de 27 700 FRF în cursul anului respectiv și că, prin urmare, ajutoarele primite nu erau susceptibile să supracompenseze costurile generate de această activitate [considerentele (206) și (207) ale deciziei atacate].

108 Comisia a explicat, mai mult, modul în care a calculat costurile direct legate de procesarea comenzilor mici în anexa IV la decizia atacată. În primul rând, această anexă este compusă dintr-un tabel care conține diferitele categorii de cheltuieli legate de activitatea de comisionar exportator a CELF – cum ar fi costurile de achiziționare a cărților, cheltuielile de personal, cheltuielile generale etc. –, precum și costurile care, în fiecare dintre aceste categorii, trebuiau, potrivit Comisiei, să fie suportate de CELF pentru procesarea comenzilor mici. În al doilea rând, anexa respectivă conține comentarii și explicații cu privire la modul în care unele dintre aceste costuri au fost atribuite procesării comenzilor mici, și nu altor activități ale CELF.

109 Reiese din anexa în cauză că Comisia nu a luat în considerare costurile efective ale procesării comenzilor mici. Comisia a realizat, dimpotrivă, o estimare a acestor costuri pornind de la costurile totale suportate de CELF pentru fiecare categorie. Pentru a face acest lucru, Comisia a afectat o parte din costurile totale procesării comenzilor mici în funcție de o cheie de repartizare predeterminată și, după cum indică reclamanta, nu identică în mod necesar pentru fiecare categorie. Astfel, de exemplu, pentru a calcula costul achiziționării cărților pentru comenzile mici, Comisia a împărțit costul total al cărților cumpărate de CELF la numărul acestora. Apoi, a înmulțit această cifră, corespunzătoare costului mediu pe carte, cu numărul de cărți care au făcut obiectul comenzilor mici.

110 Trebuie subliniat că Comisia a procedat diferit atunci când a calculat cifra de afaceri a CELF aferentă activității constând în comenzile mici. În acest caz, Comisia nu s-a limitat să calculeze cifra de afaceri medie pe carte și să o înmulțească cu numărul de cărți afectate activității în cauză, ci a luat în considerare cifra de afaceri reală.

111 Trebuie observat că, în cazul în care Comisia ar fi calculat cifra de afaceri aferentă activității comenzilor mici potrivit metodei pe care a utilizat-o pentru a calcula costul achiziționării cărților pentru această activitate, cifra de afaceri rezultată ar fi fost mult superioară celei calculate în decizia atacată, ceea ce ar fi avut o repercusiune asupra calificării ca excedentară sau nu a ajutorului în litigiu în raport cu obiectivul cultural acoperit prin derogarea de la articolul 87 alineatul (3) litera (d) CE care a fost identificat de Comisie în decizia atacată. Într-adevăr, reiese din această decizie, în special din tabelele 3 a), 3 b) și 3 c), precum și din tabelul 4, că prețul real mediu al cărților vândute în cadrul activității comenzilor mici este mult inferior prețului real mediu al cărților vândute de CELF.

112 Totuși, Tribunalul consideră că trebuie să continue analiza deciziei atacate făcând abstracție de considerația precedentă.

113 Reiese de asemenea din anexa IV la decizia atacată că, pentru anumite categorii de costuri, Comisia a înmulțit cu un coeficient determinat cifra de afaceri calculată potrivit metodei descrise la punctul 110 pentru a stabili costul definitiv atribuit comenzilor mici. Astfel, costurile grupate la rubrica „Recepționarea (lucrărilor), mână de lucru directă" și „Serviciu comercial mână de lucru directă" au fost calculate pornind de la costul mediu pe carte pentru fiecare dintre aceste rubrici. Acest cost mediu pe carte a fost înmulțit cu numărul de cărți care au făcut obiectul comenzilor mici. Apoi, această cifră a fost înmulțită cu trei pentru a calcula costul definitiv legat de procesarea comenzilor mici pentru rubrica în cauză.

114 Potrivit Comisiei, aplicarea factorului multiplicator „trei" este justificată prin dificultățile suplimentare pe care le determină procesarea comenzilor mici în raport cu celelalte activități ale CELF.

115 Într-adevăr, Comisia a considerat că aceste costuri trebuiau majorate pentru comenzile mici, în măsura în care, oricare ar fi cuantumul unei comenzi, operatorul care o procesează trebuie în mod necesar să repete, pentru fiecare comandă, un anumit număr de operațiuni materiale. Comisia consideră că acești coeficienți multiplicatori permit să fie luate în considerare costurile suplimentare inerente comenzilor mici.

116 În particular, în ceea ce privește rubrica „Recepționarea (lucrărilor) mână de lucru directă", Comisia a justificat în anexa IV la decizia atacată aplicarea unui coeficient multiplicator „trei" prin faptul că recepționarea lucrărilor provenind de la marii editori sau distribuitori este automatizată datorită codului EAN, care permite recunoașterea lucrării prin scanare optică. Comisia a subliniat că, invers, în mod frecvent lucrările publicate de editorii mici nu sunt prevăzute cu un cod de bare, ceea ce face necesară o recunoaștere manuală. Pe de altă parte, Comisia a susținut că marii editori livrau clienților parizieni în schimbul unei participări la cheltuielile de transport stabilite de organizația interprofesională, care era de 0,75 FRF/kg (0,11 euro/kg), în timp ce prețul plătit curierilor este de 6,5 FRF/kg (0,99 euro/kg) pentru pachetele utilizate pentru lucrările provenind de la micii distribuitori. Or, această din urmă indicație nu poate privi decât categoria de cheltuieli de transport al cumpărăturilor și de cheltuieli cu curierii pentru care, după cum se va vedea în continuare (punctul 128), nu ar fi trebuit să fie aplicat niciun factor multiplicator, cel puțin în parte, după cum reiese din scrisoarea autorităților franceze adresată Comisiei la 11 martie 2003.

117 În ceea ce privește costurile grupate la rubrica „Serviciu comercial mână de lucru directă", Comisia a justificat aplicarea unui factor multiplicator „trei" în anexa IV la decizia atacată prin procesarea mai dificilă pe care ar presupune-o comenzile mici la nivelul administrării vânzărilor. Comisia a explicat această alegere subliniind că, de exemplu, în ipoteza în care există dificultăți legate de codificarea comenzilor, sunt necesare lucrări suplimentare. În mod similar, Comisia a arătat că introducerea unei comenzi este însoțită de cercetări prealabile, și anume privind ISBN, catalogul editorilor, diverse baze de date, verificarea disponibilității (sau nu) a lucrării, verificarea corectitudinii asocierii comandă-editor. Comisia a explicat în această privință că, în caz de dificultăți legate de calitatea bonului de comandă, intervin costuri suplimen-

tare. Aceasta a adăugat că dificultățile apar mai des atunci când este vorba despre comenzi mici, dat fiind că marile librării, a căror cifră de afaceri realizată cu CELF este importantă, utilizează în general instrumente performante care le permit să își raționalizeze gestiunea și în special să transmită comenzi conținând indicații de identificare clare. În schimb, potrivit Comisiei, librăriile mici nu utilizează întotdeauna mijloacele moderne ale comerțului internațional și comenzile lor sunt uneori dificil de descifrat și incomplete, ceea ce implică costuri de procesare suplimentare.

118 În ceea ce privește categoria cheltuielilor generale, incluzând în special costurile pentru telefon, telex, cheltuielile de colectare etc., anexa IV la decizia atacată nu permite să se stabilească dacă costurile atribuite comenzilor mici au fost calculate pe baza costului mediu pe carte vândută, ca și în cazul cheltuielilor cu personalul, pe baza cifrei de afaceri realizate în cadrul comenzilor mici, ca în cazul anumitor cheltuieli fixe indirecte izolate, sau pe baza costului mediu pe factură emisă, ca în cazul cheltuielilor generale cuprinzând costurile aprovizionării administrative. Or, reiese în mod clar din respectiva anexă că rezultatul acestei operațiuni, oricare ar fi modalitățile acesteia, a fost înmulțit cu un coeficient de 2,5.

119 Comisia a justificat aplicarea coeficientului menționat anterior, în anexa IV la decizia atacată, prin faptul că costurile legate de telefon variază în funcție de numeroși factori, în special de „răspunsurile clienților” și de „căutările editorilor”. Comisia a adăugat că aceste costuri ar privi mai multe operațiuni, inclusiv recepția bonului de comandă de la librărie, codificarea comenzii, introducerea comenzii și contabilitatea, care are drept misiune înregistrarea ansamblului fluxurilor privind operațiunile descrise.

120 Trebuie, așadar, să se verifice dacă, astfel cum susține reclamanta, chiar și în cazul în care cheile de repartizare între comenzile mici și restul activităților CELF pentru diferitele categorii de costuri suportate de acesta ar fi corecte, alegerea acestor coeficienți multiplicatori a fost arbitrară și dacă, în orice caz, Comisia ar fi trebuit să nu aplice acești coeficienți multiplicatori comenzilor teletransmise.

121 Potrivit explicațiilor oferite de Comisie și de reclamantă în memoriile lor și în cadrul ședinței, o comandă teletransmisă este cea recepționată printr-un mijloc electronic, ceea ce facilitează procesarea sa ulterioară în raport cu o comandă pe suport de hârtie, aceasta din urmă trebuind să fie procesată din nou de un angajat pentru a fi adaptată la un sistem administrativ care, la ora actuală, este informatizat.

122 Importanța teletransmisiei comenzilor a fost subliniată în cursul procedurii de investigare a ajutorului în litigiu. Astfel, într-o anexă la scrisoarea Republicii Franceze către Comisie din 5 martie 1998, intitulată „Justificarea caracterului proporțional al subvenției", autoritățile franceze au susținut că absența teletransmisiei constituia un cost suplimentar indiscutabil în procesarea unei comenzi. Prin urmare, autoritățile franceze au susținut că una dintre împrejurările care justifică faptul că procesarea comenzilor mici implică un cost suplimentar în raport cu procesarea altor comenzi era aceea că, deseori, acestea sunt adresate unor editori mici cu care procedurile automate prin teletransmisie nu sunt posibile. Autoritățile franceze au arătat, în sfârșit, că teletransmisia permitea o recunoaștere a fiecărei lucrări prin scanare optică.

123 În mod similar, după cum a fost indicat (a se vedea punctele 114-119 de mai sus) în anexa IV la decizia atacată și, în particular, la punctele 2, 4 și 9 din comentarii și explicații, Comisia a justificat, în mai multe rânduri, utilizarea coeficienților multiplicatori prin faptul că, deseori, comenzile mici necesită o procesare manuală, dat fiind că recepționarea lucrărilor nu este automatizată sau necesită cercetări prealabile

legate de probleme de codificare. În același mod, pentru a justifica utilizarea unui coeficient pentru cheltuielile generale – telefon, telex și cheltuieli de colectare –, Comisia a invocat faptul că erau necesare operațiuni suplimentare pentru a le codifica.

124 Or, este vădit inconsecvent să se susțină că lipsa teletransmisiei este o sursă de costuri suplimentare și, în același timp, să se aplice un coeficient multiplicator identic comenzilor teletransmise și comenzilor care nu sunt teletransmise.

125 De fapt, nu ar fi acceptabil să se aplice un factor multiplicator costurilor generate de procesarea comenzilor mici, având în vedere lipsa teletransmisiei, decât dacă teletransmisia ar fi în mod clar mai puțin răspândită printre comenzile mici decât printre celelalte comenzi. O asemenea ipoteză reiese din anexa la scrisoarea Republicii Franceze către Comisie din 5 martie 1998, intitulată „Justificarea caracterului proporțional al subvenției". Într-adevăr, autoritățile franceze au informat Comisia că doar un sfert din comenzile mici erau teletransmise, în timp ce teletransmisia celorlalte comenzi ale CELF era efectuată în proporție de 58 %. Aceste cifre au servit drept bază pentru analiza costului de procesare a comenzilor mici efectuată de către Comisie.

126 Or, după cum a admis Comisia în decizia atacată [considerentul (212)], autoritățile franceze, în scrisoarea din 5 martie 1998 citată anterior, au inversat procentul comenzilor teletransmise și pe cel al comenzilor care nu sunt teletransmise. Cifrele reale pentru comenzile mici erau de două treimi pentru comenzile teletransmise și de o treime pentru comenzile care nu sunt teletransmise. Trebuie, așadar, să se constate că, în 1994, teletransmisia era mult mai răspândită în activitatea de procesare a comenzilor mici decât în celelalte activități ale CELF, după cum au admis autoritățile franceze și au informat Comisia prin scrisoarea din 11 martie 2003.

127 Comisia a considerat totuși, în decizia atacată [considerentul (212)], că eroarea autorităților franceze, reluată în propriile calcule, nu avusese consecințe de natură să conteste proporționalitatea ajutorului în litigiu, întrucât incidența financiară a inversiunii comenzilor teletransmise și a celor care nu sunt teletransmise reprezenta suma modică de 0,24 euro pe carte. Această concluzie reiterează explicațiile furnizate de autoritățile franceze în anexa 1 la scrisoarea Comisiei din 11 martie 2003. Potrivit acestor explicații, o singură categorie de cheltuieli, și anume cele de curier, era vizată de această inversiune, în măsura în care un coeficient multiplicator ar fi fost aplicat – în mod necorespunzător – costurilor atribuite comenzilor mici.

128 Or, după cum a susținut reclamanta în cadrul ședinței, este vădit incoerentă poziția Comisiei constând, pe de o parte, în acceptarea calculelor furnizate de autoritățile franceze în scrisoarea din 5 martie 1998 – care, în esență, porneau de la premisa că rata redusă a teletransmisiei comenzilor mici era responsabilă, într-o mare măsură, de costul suplimentar al procesării acestora –, și, pe de altă parte, în a admite și în a-și asuma poziția autorităților franceze, enunțată în scrisoarea din 11 martie 2003, potrivit căreia faptul că două treimi, în loc de o treime, din comenzile mici erau teletransmise ar fi avut numai un efect neglijabil asupra caracterului proporțional al ajutorului în litigiu.

129 Poziția Comisiei este de asemenea vădit eronată. Într-adevăr, după cum reiese cu claritate din anexa IV la decizia atacată, atât pretinsa rată redusă de teletransmisie a comenzilor mici, cât și dificultățile de procesare a acestora, în principiu rezolvate în mare parte datorită teletransmisiei, au fost utilizate ca elemente de justificare pentru aplicarea diferiților coeficienți multiplicatori. Argumentul potrivit căruia inversiunea procentelor privind teletransmisia comenzilor mici nu ar fi jucat un rol decât în ceea ce privește cheltuielile de curier nu este, așadar, susținut în fapt.

130 Trebuie concluzionat că a fost săvârșită de către Comisie o eroare vădită de apreciere prin aplicarea, asupra estimării sale inițiale a costurilor legate de procesarea

comenzilor mici, a unor coeficienți multiplicatori a căror justificare este întemeiată pe dificultăți tehnice suplimentare de procesare, care ar putea fi soluționate datorită teletransmisiei. Aceasta este situația în mod clar în ceea ce privește costurile de recepționare a lucrărilor, a mâinii de lucru directe din serviciul comercial, costurile telefonice, de telex și cheltuielile de colectare. Având în vedere conținutul răspunsului Comisiei la întrebările scrise ale Tribunalului, situația a fost aceeași și în ceea ce privește costurile de curier.

131 Pentru a verifica impactul pe care această eroare l-a avut asupra aprecierii caracterului neexcedentar al ajutorului în litigiu realizate de Comisie în decizia atacată, Tribunalul a solicitat acesteia să îi furnizeze un calcul al costurilor legate de comenzile mici în lipsa coeficienților multiplicatori.

132 Comisia nu a răspuns acestei întrebări prin indicarea unei cifre exacte. Totuși, reiese cu claritate din răspunsul său că, în lipsa acestor coeficienți, costurile legate de procesarea comenzilor mici ar fi fost reduse cu mai mult de 635 000 FRF (96 805,13 euro), chiar fără a lua în considerare alte categorii de costuri decât cele pentru care a fost aplicat un coeficient „trei”.

133 Prin urmare, în lipsa aplicării coeficienților multiplicatori, Comisia nu ar fi putut stabili, pe baza cifrelor pe care le-a utilizat în anexa IV la decizia atacată, că ajutorul primit de CELF nu era de natură să supracompenseze costurile determinate de procesarea comenzilor mici. Într-adevăr, fără aplicarea coeficienților multiplicatori, profitul operațional al acestei activități ar fi fost mai mare de 600 000 FRF.

134 În orice caz, trebuie constatat că, și în cazul în care Comisia putea aplica un coeficient multiplicator categoriilor de costuri citate la punctul 130 de mai sus, aceasta ar fi săvârșit o eroare vădită de apreciere prin aplicarea coeficienților multiplicatori respectivi deopotrivă comenzilor teletransmise, dat fiind că acestea nu conduceau în mod vădit la dificultățile care au fost invocate ca justificare principală a acestor coeficienți multiplicatori.

135 În consecință, trebuie constatat că, în orice caz, două treimi din majorarea costurilor rezultând din aplicarea coeficienților multiplicatori provin dintr-o apreciere vădit eronată.

136 Prin urmare, reclamanta este îndreptățită să susțină că au fost supraevaluate de către Comisie costurile aferente procesării comenzilor mici, suportate în realitate de CELF și considerate a fi strict și proporțional compensate de ajutorul în litigiu.

137 În temeiul celor ce precedă, al doilea aspect al celui de al treilea motiv, întemeiat pe o eroare vădită de apreciere în examinarea compatibilității ajutorului în litigiu, trebuie să fie admis.

138 Prin urmare, fără a fi necesar să se examineze celelalte argumente și motive ale reclamantei, trebuie anulat articolul 1 ultima teză din decizia atacată.

Cu privire la cheltuielile de judecată

139 Potrivit articolului 87 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a căzut în pretenții, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată, conform concluziilor reclamantei.

140 Republica Franceză suportă propriile cheltuieli de judecată, în temeiul articolului 87 alineatul (4) primul paragraf din Regulamentul de procedură.

Pentru aceste motive,

TRIBUNALUL (Camera a treia)

declară și hotărăște:

1) Anulează articolul 1 ultima teză din Decizia Comisiei din 20 aprilie 2004 privind ajutorul pus în aplicare de Franța în favoarea Coopérative d'exportation du livre français (CELF).

2) Obligă Comisia Comunităților Europene la suportarea propriilor cheltuieli de judecată, precum și a celor efectuate de Société internationale de diffusion et d'édition SA (SIDE).

3) Republica Franceză suportă propriile cheltuieli de judecată.

Jaeger Tiili Tchipev

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 15 aprilie 2008.

Grefier Președinte

E. Coulon M. Jaeger